

GOGA

Sergej Curanović

Dete iz gozda

Roman je plod domišljije. Zgodba, prizorišča in liki so v celoti izmišljeni. Avtorju so bili dogodki iz resničnosti le v splošen, izhodiščni navdih.

T., 20. november, petek

Včeraj sem nekomu morda rešil življenje.

Kjerkoli sem ta dan kaj urejal – na banki, v uradu, na pošti –, sem imel opraviti s približno poželjivimi ženskami. Očitno sem končno premagal *jetlag*. Zbudila se mi je neznosna seksualna lakota. Zato sem zvečer sklenil, da se ne bom vrnil v vas, ampak si v hotelu v centru vzel sobo in najel kurbo. Nazadnje sem si izbral dve, ki sta se ponujali v paru. Vse druge so bile strašno zvožene, ti pa sta bili skoraj perverzno sveži. Vendar bi bilo bolje, če bi vzel izkušeno. Ena od njiju je bila morda neuravnovešena ali motena – sprva se je režala kot trčena, kot da ne bi čisto dobro vedela, za kaj gre, po tem, ko se je končno začela slačiti, pa se je razjokala. Druga, ta lepša, s toplim, spevnim glasom, je bila bolj prisebna. Tolažila jo je in me obenem gledala, kot bi bil jaz kriv za njen jok. Splahnel, z mrzlimi nogami, sem s postelje dolgo (predolgo) gledal to dramo, preden sem ju končno spodil.

Da ne bi tako bedno končal dneva, sem šel pit. Z lokalci sem se zapletal v brezvezne pogovore z večno isto vsebino. Zamudil sem zadnji avtobus, in ker tudi taksija ni bilo več nobenega, sem sklenil iti peš – že tako mi manjka vadbe, nisem pa bil tako pijan, da bi bilo teh deset ali dvanajst

kilometrov lahko problem. Hodil sem ob glavni cesti, ki ni osvetljena. Štel sem odtenke, ki sem jih lahko razločil v spektru med umazano sivino asfalta in popolno črnino gozda, skozi katerega je peljala cesta. Ves čas ni mimo mene zapeljalo nobeno vozilo. Zakaj je bilo v teh krajih toliko vojevanja, če so tako odročni? Gledal sem v temino gozda ter si zamišljal eksekucije civilov in hirajoče partizane. Po dobri uri hoje sem na gozdni poti, ki je zavijala z glavne ceste, opazil rdeče zavorne luči avtomobila, ki je ravno tedaj skrenil še globlje v gozd. Šel bi mimo, če malo po tem ne bi zaslišal glasnega, upirajočega kričanja nekoga, ki je bil kmalu – kot se mi je zdelo – na silo utišán.

Če bi se tedaj vprašal, kakšno ravnanje bi bilo zame v tem položaju najbolj smiselno, bi si lahko odgovoril le eno – pojdi naprej, steci stran. Ampak nisem. Naval vznemirjenosti je odplaknil pijanost. V nenadni razbistritvi sem ugotovil: temu, ki je klical, bo najbrž storjena sila in morda bo ubit. Odločil sem se – povsem nerazumljivo –, da bom skušal to preprečiti. Karseda tiho sem stekel po gozdni poti in se lahko neopažen približal dogajanju. Bel snop prednjih luči avtomobila je osvetljeval tri figure, ki so se ravsale na majhni poseki za skladanje debel.

Možje, ki so se borili, me ne bi videli, tudi če ne bi bil skrit za odprtimi vrati avta, ker so bile njihove ožarjene zenice slepe za vse, kar je bilo za virom svetlobe. Starejša možakarja sta skušala obvladati mlajšega, agilnejšega moškega in ga privezati na deblo. Slišal sem, kako je ta, ki je rokoval z vrvjo, rekel: »Izdajalca se obesi za jajca in izpostavi. Razen če je naš. Tedaj sramote ne sme biti in se

ga le utiša. Tako je bilo s tvojim pradedom. Načelnik je bil, a so ga vseeno zalili. Tako kot bova midva zdaj tebe. Njega ni nihče rešil in tudi tebe ne bo.«

Na polici pod vetrobranskim steklom sem zagledal pištolo. Polje za moje ukrepanje se je krčilo z vsakim trenutkom. Začutil sem, kako sem izdelal niz nagonskih navodil, katerih vsebino sem sproti spoznaval šele s tem, da sem jih začel izvajati. Pograbil sem pištolo, umaknil varovalo in s kratkimi presledki trikrat ustrelil proti trojici, pri čemer sem meril v tla. Napadalca sta se po prvem strelu začuda še obotavljala in šele po drugem stekla v gozd. Napadeni je s sebe odvrget nezavezano vrv in stekel v nasprotno stran. Še enkrat sem ustrelil v smeri, kamor sta zbežala napadalca, in pri tem spet meril v tla. Nato sem sedel v avto, se z njim vzvratno zapeljal na gozdno pot, oddrvel na glavno cesto ter napredoval proti vasi. Peljal sem se še dva ali tri kilometre mimo križišča, na katerem se zavije v vas, in nato skrenil na gozdno pot. Zapeljal sem dovolj globoko, da avto z glavne ceste ponoči ne bi bil zaznaven, in ga ugasnil. Čeprav sem imel ves čas rokavice, sem obrisal volan in menjalnik. Nekaj trenutkov sem omahovaje gledal pištolo in jo nazadnje vzel ter si jo zatlačil za pas.

Ob cesti, a skrit med drevesi, sem tekkel vso pot do doma. Utrujenosti zaradi silovite razburjenosti nisem čutil. Umil sem se in se preoblekel. Zakuril sem in nato vso obleko, vključno z bundo, temeljito sežgal v peči. Ko sem končno legel, sem si – s pištolo na prsih – večkrat prevrtil potek večera. Edina podrobnost, ki mi je ušla med samim dogajanjem, je bila ta, da je bil avto najbrž policijski, saj je

bil opremljen z ustrezno komunikacijsko opremo, pištola pa je bila v toku, kakršnega – vsaj v filmih – nosijo policisti.

To so bile najbolj vznemirljive in tvegane ure mojega življenja. Tudi zdaj, dan po vsem tem, se ob opisovanju tresem od vznemirjenja.

Ves današnji dan sem se skrival v hiši. Šele ko se je popolnoma stemnilo, sem za hišo, ob skladovnici drv, ki ni osvetljena in s ceste ni vidna, izkopal luknjo, vanjo vstavil pištolo, jo zasul ter po njej razporedil nekaj redov kladi. Naj nekoč postane arheološki artefakt.

T., 21. november, sobota

Ta zvezek sem kupil, da bi vanj prepisoval pradedov dnevnik. A ker je prvi vpis moj, naj bo to tudi moj dnevnik. Ko sem še potoval, zares potoval, sem vselej pisal dnevnik. Naj ga torej tudi tukaj, na robu pragozda in same celine, v tej stari bajtici, ki mi jo je testamentiral oče.

Čeprav je tata oporoko sestavljal dolgo, jo je nazadnje lastnoročno spisal na enem samem listu poceni pisarniškega papirja. Vsebovala je pozdrav izza groba, citat iz Pridigarja in seveda poslednjo voljo: naj si vso zapuščino *sami složno razdelimo*. Kar je bilo seveda nemogoče. Ne morem se odločiti, ali je bila to strahopetna ali modra odločitev. Lahko bi bila tudi šala, a ni bil tak tip, da bi se hecal, zlasti pa ne pred obličjem smrti.

Edino to hišo, to posestvo Bogu za hrbtom, ki je, kot pravi mama, vredno toliko kot garderobni kotiček v enem

od naših stanovanj v centru, je zapisal konkretnemu dediču – meni. Odkar sem tu, se sprašujem, zakaj. Ni blagovolil pojasniti. Sestre so prepričane, da me je hotel izpostaviti kot moškega potomca, a tako, da se žensko potomstvo ne bi pretirano razhudilo. Če bi šlo samo za to, bi mi lahko zapustil katerega od svojih starodobnikov. Ne, zdi se mi, da si je želel, da bi, kot je nekoč on, tudi jaz potoval sem, v pradomovino. Mislim, da je bil vzgib v tem, da ne bi dalje obstajal le v genih svojega potomca, ampak tudi preko nje – počel bom, kar je počel on, in približno se bo ponovila neka zgodba, ki jo je nekoč sam ustvarjal. Tudi če tega ne bo zaznal nihče, je tak neslišen odmev po nekem obstoju boljši kot nič.

Če je tako razmišljal, je bil vendarle sin svojega očeta. Med njima je bilo seveda morje razlike: ded ni hodil na faks in je bil *de facto* gangster, poročil se je z veliko mlajšo, ultra-konservativno žensko ter do konca živel v globoki diaspori; foter pa je bil visoko študiran in se je poročil z vrstnico, povsem naturalizirano, netradicionalno in neuravnovešeno žensko.

Ded je ves čas ponavljal, da je smrt edini sovražnik, s katerim ni pomiritve. Ležim na stari postelji, na kateri je verjetno ležal tudi on, in gledam, kot je moral nekoč on, v lesene tramove stropa, ter se spominjam, kako mi je pravil: če bi lahko izbiral med tem, da živim le minuto dalje, a se po tem konča svet, in tem, da umrem brez te minute in svet dalje obstaja, bi vzel to minuto. Koliko sem bil takrat star? Sedem, osem? Živo se spomnim sekund, ki sem jih potreboval, da sem doumel povedano, in svoje pretresenosti.

Jokal sem, on pa me je gledal in se mi režal. Šele ko me je babica prišla mirit, je vstal, me vzel v naročje in rekel, da bi to storil le, če ne bi bilo nas, njegovih vnukov. Za nas, za naš razcvet, je končal s svojim zlatim nasmehom, bi bil pripravljen takoj krepniti.

Ja, ta postelja je nemara res stoletna, kot je ugibala gospodična iz muzeja ... Tako da so na njej verjetno ležali oče, ded in tudi praded. On najbrž skupaj s prababico – tedaj brez jogija, na žimnici. Zdaj pa sem tu še jaz. Čutim časovno globino položaja in se prepušчам ugodju, ki ga daje občutek, podoben temu, ko imaš v roki starodaven predmet.

Praded je zaveden kot prvi lastnik hiše. Ni jasno, ali jo je kupil ali sam zgradil. O njem ne vem ničesar. Spomnim se le, da mi je prababica povedala, da je bil med vojno »najstarejši poročnik na terenu«. Ne morem se domisliti, da bi kdo kdaj omenil njegovo ime – vedno je bil le »tvoj pradedek«. Izvedel sem ga šele tu, ko sem urejal papirje. Morda niso hoteli, da bi vedel, da nosim njegovo ime. A zakaj bi me poimenovali po njem, če bi bil slab človek, in zakaj mi ne bi povedali, da sem bil poimenovan po njem, če bi bil dober?

Naši ljudje, ki so se izselili iz teh krajev, se vanje niso vračali. Nikogar ni bilo več, kogar bi lahko obiskali, premoženje, ki se je ohranilo, pa je bilo malo vredno in negotovo. Ded je bil izjema. Kljub hudim nevšečnostim se je večkrat odpravil nazaj (po morju in zraku) in se trudil ohraniti lastništvo nad dediščino. Tudi oče je z istim namenom dvakrat potoval sem, čeprav je moral poslušati mamó, ki

mu je očitala, da ga letalska vozovnica stane več, kot bo lahko kdajkoli iztržil »za to podrtijo«. In obakrat je *zamudil* letalo nazaj. Kako sva ga z mamó prvič čakala na letališču! Jaz sem ves čas jokal, ona pa me je blazna od jeze vlekla od izhoda do izhoda ... Ko je naslednjič odpotoval, sem mislil, da se enostavno ne bo več vrnil, ker je tolikokrat podaljšal. A se je. Ko pa je naslednjič kupil vozovnico, mu je mama na dan potovanja zažgala potni list.

Tudi mene je odvrčala od poti. Grozila mi je, da bom zamudil njeno smrt, da si bom do konca življenja očital, da se nisva spravila. Zdi se mi, da si je rak »v tem trebuhu, v katerem si me zajedal«, prav psihosomatsko vzgojila, da le ne bi odpotoval. Čistilki je plačala, da bi mi ukradla potni list. Rešil me je generacijski spomin – odkar sem ji naznanil svoj namen, sem nosil pasoš na sebi. Tako sem odpotoval, in to *brez telefona*. Ne vem, ali sem bil v zadnjih dveh desetletjih več kot par ur brez interneta. Zdaj pa moram, če želim na splet ali koga poklicati, v mesto.

Nameraval sem se nastaniti v hotelu in ostati le toliko, dokler ne bi prodal hiše. A izkazalo se je, da to ne bo preprosto. Posestvo – hiša in vrt – je namreč zaradi svoje starosti na podlagi neke nove ureditve samodejno pod spomeniškim varstvom. Še par let tega bi lahko na njem postavil stekleno vilo z bazenom, zdaj pa brez dovoljenja občine še gnilega drevesa ne morem posekati. Zaprošil sem za dovoljenje za prodajo (uradno: za opredelitev glede predkupne pravice) in nanj zdaj čakam že drugi teden.

Kar mi čisto ustreza. Hiša je prijetna, domača. Zaradi masivnih kamnitih gradnikov in tramov vzbuja vtis

solidnosti. Ima tri prostore: vežo oziroma vetrolov; bivalni in obenem spalni prostor z veliko lončeno pečjo, okoli katere je urejen prostor za kuhanje in ki greje tudi tretji prostor – manjšo izbo, ki je urejena kot nekakšen kabinet. Ob vhodu je tudi nadomestek za kopalnico: na umazani ponjavi in oprt ob steno je velik emajliran lijak. Pipa nad njim je edini vir tekoče vode, in sicer le hladne, ker star bojler, pritrjen na steno, ne deluje več. Stranišča ni. Malo potrebo opravi v staro kovinsko nočno posodo, v katero se je morda praznil že kdo od mojih prednikov. Na veliko pa moram ven, v suho stranišče s tapeciranim sedežem, ki smrdi kot kuga. Stara, luknjasta lesena tla škripljejo na vsakem koraku. Na stenah razen velikega razpetega sivega volčjega (?) kožuha ni ničesar. V veliki izbi je stara omara iz masivnega lesa. V njej sem poleg knjig našel tudi lepo zloženo posteljnino, ki se je je že prijel zadah preperelosti. Vseeno sem si z njo že prvi dan postlal in spal na stari leseni postelji s premehko, izrabljeno vzmetnico. Podstrešje je prazno, zelo prašno in neuporabno – pod mojimi koraki so deske pokale in škripale, kot da se bodo zdaj zdaj vdrle. Še vedno se spotikam ob visok prag vhodnih vrat. Pred hišo je majhna veranda, s katere se odpira vrt, ki je pravzaprav kak hektar velik gaj, v katerem rastejo mogočen, rogovilast hrast ter nekaj brez in jesenov.

Prababica je ob odhodu domačijo prepustila v užitek cerkvi, ded in oče pa lokalni gozdarski zadrugi. Gozdarji so bili vestni skrbniki, saj sem moral hišo pravzaprav le še prezračiti. Ključne sem prevzel od sosede, že zelo stare, a še vedno precej čile ženske, ki je za hišo po naročilu zadruga

skrbela vse do danes. Do mene je bila nenavadno domača: smeje se me je gledala in se kar nekako muzala. Zdi se, da je morala biti kot mladenka lepa. Zdaj jo vsak dan pozdravim in od nje včasih kupim jajca. Ves čas me vabi k sebi na čaj. Pred odhodom se bom moral enkrat odzvati.

Ker je hiša postala spomenik, jo je hotel mestni muzej opisati. Danes je prišla visoka in nenaličena gosposdična, ki je rahlo nosljala, in to nalogo opravila s pretirano vestnostjo. Hotela je namreč inventarizirati tudi predmete, ker naj bi bilo s pravnega vidika vprašljivo, ali so moji. Povedal sem ji, da sem pravo študiral deset let in da se njej lahko zdi marsikaj, a da so predmeti nedvomno moji. Bilo ji je nerodno in uvidel sem, da ji je bilo najbrž naročeno, naj tako nastopi. Skušala je popraviti vtis in rekla, da je hiša »fascinantna« in da je majhen čudež, da vanjo ves ta čas niso niti enkrat vdrl.

Zdaj razmišljam, kako se stvari sčasoma res osvobodijo lastnika in nehajo pripadati. Če je lastništvo le izraz volje po njem, sem komaj še lastnik. Kajti te volje nimam. Prišel sem, ker sem hotel pobegniti iz svojega konteksta, in ne ker bi hotel nadaljevati večgeneracijski trud za to, da bajta ostane v družini. Sklenil sem, da bom obdržal le star bakren vrč, ki mi je všeč, (dedovo?) pipo in predvojno (?) namizno svetilko ter najstarejše knjige. Ostalo pa naj bo kulturna dediščina. Ah, še to pločevinasto skodelico, iz katere pijem čaj, to bom tudi vzel.

Čeprav so moji predniki od tod, ne občutim nobene povezanosti s tem krajem. Potrdile so se mi le turobne asociacije na te konce. Kar ni majavo in staro, je sodobno v slabem okusu kataloškega kapitalizma. Vaščani se skoraj

brez izjeme zdijo nezadovoljni, mračni in žilavi. Ženske so lahko zelo lepe, a ta lepota je kratkotrajna – od mastne skute in svinjine se hitro nepovratno zredijo.

Skoraj vsak dan grem v mesto. Večno nekaj urejam po uradih, kjer je vse problem, in kosim. Včasih se sprehajam do večera, z nekim nejasnim upanjem, da se bo zgodilo kaj zanimivega. Vendar je bil edini poročanja vreden dan ta, ki sem ga opisal zgoraj. Vas je nezanimiva in stara le po letnici – vsa predmetnost v njej, razen dedove in nekaj drugih hiš, je namreč povojna in vzbuja vtis nekakšne začasnosti. Kot da se je izhajalo iz tega, da bo kmalu tako ali tako znova uničena.

Ko se vrnem iz mesta, se začne romantika. Zakurim peč. Če nimam drv, si jih nasekam. V velikem kotlu dam gret vodo in se nad lijakom stoje umijem. Za večerjo imam, kar lahko kupim na tržnici in ni treba skuhati – vloženo zelenjavo, črn kruh z maslom in klobaso ali skuto z medom in vkuhanim sadjem. Potem ležem v to posteljo ali sedem za škipajočo mizo v pradedovem kabinetu, v katerem je edino, kar ni staro, moje telo, se ogrnem s staro odejo, ki smrdi po minevanju, in berem njegov dnevnik.

Našel sem ga že dan po prihodu. Bil je v omari v veliki izbi, neopazno stisnjen med volumne neke stare enciklopedije, ki so bili z dvema usnjenima jermenoma tesno zvezani v snop. Težko rečem, ali ga je pred mano že kdo našel. Gozdarji verjetno ne. Morda ded, morda tata. A gotovo je mogoče tudi, da je bila zadnja oseba, ki ga je pred mano držala v rokah, ta, ki ga je tako skrila. In ni izključeno, da je bil to prav njegov avtor – moj praded.

Gre za tanek, v usnje vezan zvežčič. Izpisan je zelo gosto, z majhno, a pravilno in lično pisavo, ki je bila najbrž izurjena z bičem in strahom. Branje mi gre počasi, ker moram občasno v slovarju poiskati kako besedo. Kljub temu sem skoraj vznesen – zaradi identifikacije s pradedom, ker berem v njegovi hiši, v njegovem jeziku, njegovo pisavo, o njegovem življenju. A tudi zato, ker gre za osebni, skriven (in skrivnostni) dnevnik, ki ni bil pisan za zanamstvo ali kakršnokoli bralstvo sploh.

T., 22. november, nedelja

Pada dež, ki ga razpršuje veter. Očitno bom ves dan doma.

Pradedov dnevnik je proza življenja samotnega starca z začetka minulega stoletja. Življenje mu je v poznih letih, ki jih opisuje v dnevniku, dolgo teklo razmeroma zložno. Nato pa se je nepričakovano razburkalo. Zapisi iz tega časa so tako zelo nenavadni, da sem sklenil vse vnose iz tega obdobja prevesti in jih prepisati v svoj dnevnik. Ko bereš v nesvojem jeziku, zaradi napora včasih spregledaš več pomenov, kot jih odkriješ. Morda bom ob ponovnem branju lahko ugotovil, o čem je praded pravzaprav pisal. Zdi se namreč, da je v teh zapisih uporabljal nekakšno šifro, ker o dogodkih, ki jih je opisal, ni hotel (ali pa se je bal) poročati neposredno.

Torej, nedatirani (še leta ne morem uganiti), nečlenjeni zapisi iz pradedovega dnevnika, ki jih je, kot se zdi, napisal v jesenskih mesecih leta svoje upokojitve:

»Izginil je bil profesor H. Bojda že skoraj teden tega. Načelnik je odprl preiskavo. Z veseljem bi se tega lotil. To sem bil tudi povedal. Vendar je vztrajal, da moram v stolico. Misli, da se zglašam iz dolžnosti. Meni, da si pred upokojitvijo zaslužim kaj bolj imenitnega. In ta napotitev v stolico, v 'veliki svet', naj bi bila nagrada za vsa ta leta službe. Misli, da je tako prav in pravično. Zato mu nisem oporekal. Plemenite intencije so v ljudeh tako redke, da jih ni smotno rušiti.

Več kot pol življenja mi je minilo, odkar sem zadnjič sam govoril z G. Že toliko desetletij ju vsake toliko časa, navadno pa seveda ob nedeljah, videvam – profesor H. je nezdravo sključen, ona vzravnana, brez izjeme z roko na njegovem komolcu. In vsakič je tako, da se njej zgolj molče odkrijem, pozdrav in včasih par besed pa izmenjam le s profesorjem. Zdi se mi, da me nikoli ni maral. Morebiti je vedel, da sem tudi jaz dvoril G.? Najbrže se je to dalo neka-ko opaziti. Navsezadnje sem dolga leta hranil tisto pismo, v katerem sem se ji bil izpovedal. Kako pomnim ta dan, ko sem ji ga prinesel! Pa so me njena mati s praga odslovili, ker sem bil v uniformi – nikoli ne bo soldatova žena, nikoli ne bo tvoja, so rekli, kljub našitkom, ki sem jih bil od nedavna tako ponosno nosil. Kdo ve, kaj bi bilo, če bi bila G. tedaj prejela to pisanje? Vem, da ni bila ravnodušna. Jaz pa sem bil zanj gotov na marsikaj. Sledilo bi neko povsem drugo življenje ... Ampak reka ne teče nazaj.

O H.-jevem izginotju govori vse mesto. Šele zdaj sem izvedel, da so se o njem v zadnjem času razširile čudne, nespodobne govorice. Takega ga nisem poznal. V šoli so ga bili sama zanesenost in stih. A morda je imel v sebi

nezdravo korenino. Morda pa tudi ne. Če po vseh teh letih službe pri policiji kaj vem, vem to, da so govorice več kot nezanesljive. Pa vsa ta ugibanja. Slišim praviti, po eni strani, da je verjetno pobegnil čez mejo, ker so bili njegovi prestopki mnogo hujši, kot se govori, po drugi strani pa, da ga je bridkost zavoljo krivičnosti govoric gotovo napeljala k temu, da se je pokončal sam.

Preiskava je bila zaupana fantoma, ki so ju ravno imenovali za preiskovalca. Nekdo odhaja, drugi prihaja. Bistra sta in sanjata velike zločine, luči mesta, tlakovane ulice, oškropljene s krvjo finih dam. O naši službi se v tujini pišejo nezaslišano vznemirljive povesti in mladina si misli, da so policisti gospodje in ugankarji. A priznati je treba, da se nasproti starini obnašata z vso dolžno spoštljivostjo.

...

Skoraj dva meseca sem že v stolici, pa težko zapišem kaj smotrnega. Enako dobro bi bilo, če bi načelnikove papirje prinesel poštni sel. Vsak mi pritrdi, da je granica važna. Kimajo, ko jim pravim, da nas je premalo. Vse zapišejo in pečatijo. A za načelnika imam samo obljube, katerih uresničitve ne bo dočakal niti njegov naslednik.

Tu so vsi prepričani, da sonce razuma slabi, bolj ko se oddaljuješ od stolice. Čudim se sebi, da me po vseh teh letih še vedno preseneča, da so lahko na položajih tako neumni in ozki ljudje. Stolica je zagledana vase in bi le večno vsrkavala. Njeno bogastvo je votlo, a lahko zanj od nas vse kupijo.

...

Samostan je, odkar je povodenj odnesla oba mosta do rečnega otoka, še bolj nedostopen. Čez vodo mi je uspelo priti

le zato, ker je bil čolnar, ki je vozil hrano, z naših koncev in ker sem mu lagal. Ali to, da ni mostov, je bilo tudi dobro. Prednica je namreč spoznala, da ni nikogar, ki bi lahko odvrnil mojo grožnjo, da ne grem nazaj, predno hčere ne bom videl iz obličja v obličje.

Moja draga M. Tako lepa, zdrava deklina, pa mi vene po teh mrzlih hodnikih. Povedala mi je, da se pripravlja na večno zaobljubo. Blebetal sem, ji očital, jo rotil. Rekel sem ji, da je nekaj narobe z njeno vero, če mora oče premikati gore, da bi videl svojo edinorojeno hči, da je kriva taka vera, ki veli hčeri zapustiti očeta, vdovca, ki nima drugega bližnjika kot njo.

Spominjam se, kako silna čustva je bilo še čutiti v njej, ko sem bil zadnjič tu, kako sem z daljave, s katere nama je bilo dopuščeno videnje, uzrl, da ima solze v očeh. Tokrat je, ko sem od blizu zrl v njene oči, jok premogel mene. Njeno obličje pa je ostalo suho in je že imelo to trdoto, ki jo vidiš pri ljudeh, ki nimajo opraviti z zunanjim svetom. Kdo ve, ali jo bom pred smrtjo še videl.

...

Jutri se bom vrnil v stolico in od tam se bom takoj odpravil nazaj domov. Zopet razmišljam, kaj je moji hčerkici zastrupilo dušo, da se je dala zvezati v habit. Vedra je bila, živa. Takih ne vleče v samostan. V spominu iščem sledi, ki bi mi lahko pojasnila njen pobeg. Ali zaman.

V tistem času smo preganjali združbo Nemih. Te redke, ki smo jih ujeli, smo mučili, da bi razkrili skrivališča. Ali jih niso. Kljub našim grozovitostim jih niso. Tako sem bil zdelan od muk, ki sem jim jih zadajal, da sem doma lahko

le še spal. Tako tudi tisti dan sploh nisem opazil pisma na mizi. Šele zjutraj sem prebral: 'Odšla sem v samostan ...' In odtlej je bil njen odgovor vedno enak: morala sem iti, moram tu ostati, tu je moje mesto.

Zanima me, ali se je profesor že našel. Interesantno je, da že ves čas, odkar sem na poti, iščem po spominu, da bi obudil čim več podob o G., kakor je bila takrat ...

Ha! V spominu sem našel tudi to, kako se je tisti Nemi, fantič je še bil, pokončal. Ja, prav tistihmal je bilo, ko je M. odšla!

Tisti dan sem zaporniku okoli kosila, razbesnel, ker od sebe ni dal besede, ob golo mednožje pritisnil kozarec, poln os, podivjanih od zaletavanja ob steklene stene. Gledali smo njegovo trpljenje in tekmovali v tem, kdo bo bolj zabavljaj. Od smeha so nas bolela grla.

Ali v spominjanju mi je naša okrutnost manj strašna nego to, kako se je Nemi pokončal. Vedeli smo, da bo, kot vsi maloštevilni drugi Nemi, ki smo jih ujeli pred njim, tudi on to skušal storiti. Privezali smo ga in mu v čeljust vtaknili trsko iz hrastove veje ter jo trdo privezali. Ali on jo je s svojimi ošiljenimi zobmi pregrizel. Nato pa še svoj jezik. Jaz sem ga našel. Bil je še komaj priseben. Vrelec krvi mu je šel iz ust in se razlival po prsih. Še zdaj lahko jasno zrem njegove oči, kako gineva življenje v njih.

Strašnost in mogočnost njegovega dejanja sta me tako pretresli, da doma nisem opazil pisma.

Do dne današnjega ne vemo, zakaj Nemi premerjajo naš gozd. Vem, da še koračijo. Ne vemo, kaj tihotapijo in ali služijo komu drugemu kot sebi. Toda kakšna sila lahko

človeku veli, naj si na eni strani čeljusti ošili zobe, da bi si laže odgrizel jezik in se tako pokončal, če se znajde v ujetništvu?

Ni bilo edinosti med nami, ko je načelnik naznanil, da jih ne bomo več preganjali. Nekateri so rekli: golazen je golazen. Ali načelnik je vztrajal: če se te golazen ogiba in ne napada tega, kar ti je drago, jo lahko pustiš; treba je štediti moči za boj s temi, katerih sovražne namene poznamo. Morda je imel prav. V tistem umirajočem pogledu nisem videl hudobije.

...

Profesorja še niso našli. V začetku adventa je načelnik zadevo zaprl. Navsezadnje ni zločina. Poba sta bila razočarana, rekel bi, da ju je bilo celo sram. Prva naloga, pa že jalov trud. Mladost tako bridkost občuti dvojno.

Načelnik je bil razočaran, da se iz bleščave stolice nisem vrnil z boljšimi novicami in veselimi vtisi. Toliko obljub, pa vse po starem. Dal mi je pletenko svoje izvrstne medice.

...

Začel sem preiskovati izginotje H. Zadevo sem prevzel na prošnjo G. Od nje sem dobil pisemce, v katerem je med drugim napisala, da 'so stvari, ki jih človek ne pozabi'. Očitno se vsi vračamo v zgodbe z mladosti. In jim pesnimo konce, ki jih niso imele. Ko sem jo naslednji dan posetil, so mi ves čas precej dolgega pogovora misli uhajale. Skriva je sem se ogledoval po jedilnici, v kateri bi nemara sedel vsak dan, če bi se bila tedaj vzela, in si umišljal to čisto drugačno življenje, ki bi se bilo nekoč lahko začelo.

Rekla je, da bi rada do božiča dosegla pomiritev. Imam torej tri tedne. Načelnik ni ugovarjal. Gledal me je, kot bi

vedel, da primera nisem prevzel le zaradi delovne vneme. Ženska ni kot prijatelj, da bi zanj storil kaj brez razloga.

...

Tri dni sem hodil okoli. Obiskal sem ljudi, s katerimi je bil H. največkrat v stiku. V šoli sem govoril z učenci in bil presenečen, da je bil H. med njimi precej priljubljen (očitno je šibo štedil bolj kot drugi). Obiskal sem tudi družino V.-S. Mlada gospodična, ki jo je profesor poučeval, je bila doma, a so jo skrili pred mano. Morda bodo res iz te hiše vodile najbolj zanesljive sledi. Govoril sem z župnikom, učitelji, sosedi.

Opravil sem dolg razgovor s H.-jevim sinom. Poba mi je zavoljo svojega gizdalinstva in leporečja zoprno. Pokazal mi je očetov testament. Vse premoženje, ki ga sestavljajo le hiša in nekaj dolgov, bo šlo G. Profesor je oporoko sestavil, ko mu je bil sin povedal, da gre med vojake. Ker je bil edinec, mu ne bi bilo treba. Zakaj bi tak gizdalin silil v vojsko? G. je pisarila, naj ji vrnejo sina, ki da se je javil le iz domoljubja. In so ga odpustili pred časom, po poldrugem letu, in to z epoletami. Nedavno pa se je še poročil. Dekle je nelepo, a premožno. Zdi se mi, da so mu jo dali, ker je očitno tak, da se mu novci prej kopičijo, kot uhajajo.

Na koncu, ko sem se bil že odvrnil, da bi šel, me je vprašal, ali imam novic od hčere. Nimam, sem mu odvrnil. Tedaj me je ošinilo, da sem slišal praviti, da je hodil za mojo M., da so ju videli skupaj. Morda mi zato ta fant ni všeč. Nespametna očetovska ljubosumnost! Ta domišljavec bi bil veliko boljši kot samostan.

Izvedel nisem še ničesar, česar ne bi bil že prebral v poročilu. Tega sta, treba je priznati, fanta spisala res akuravno.

Pa zakaj fanta? Temu, ki je brez enega ušesa, se na zalizkih širi sivina, drugi pa je vdovec, ki mu zdaj iščejo novo nevesto. A zadnje čase vse obtožujem, da so mladi.

...

Ob ponovnem branju poročila sem se zavedel, da je profesor vodil dnevnik. Enouhi je zapisal: 'Žena poroča, da se ob večerih zapira. Pripravlja lekcije ali piše dnevnik. Včasih sklada stihe ali prevaja.' Dnevnik. V gradivu ga ni. Fanta sem vprašal, zakaj, in že po nujni zadregi uganil, da sta ga iskala brez prave vneme. Zato sem se danes spet oglasil pri G. Ali ta je bila prepričana, da je bil zasežen. Nisem ji povedal, da se moti.

Izprašal sem jo, kako je bilo s H.-jem v zadnjem času. Z nelagodjem mi je pripovedovala o njegovem čudnem obnašanju. Znal je biti radosten in tedaj se je lahko razgovarjal. Bili pa so dnevi, da se je odpravljal na dolge sprehode in se vračal domov tako zamišljen, da se ni odkril in slekel površnika, ampak šel naravnost v svojo izbo. Nekajkrat je povsem nenadoma omahnil v bridkost. Prav zadnji večer, ko je bil še doma, je bilo tako. Ulile so se mu solze in ni se znal pomiriti. Vse to je pripisovala govoricam, ki niso pojenjale in so vse bolj ranile tudi njo. Prizadeto mi je opisovala, kako jo pri maši premerjajo in kako se ji zdi, da se faranke v klopi drenjajo vkup, da bi se le bolj odmaknile od nje.

Dodala je še, da se je H. nekaj dni pred izginotjem hudo sprl s sinom. Ta mu je v obraz vrgel eno od teh govoric. To je bilo profesorja privedlo do solz in njegova prizadetost je potem le še rasla. Zato si je njegovo odsotnost pojasnila s

tem, da se je kam umaknil, da je morda odpotoval k bratu in da se bo po nekaj dneh vrnil. Vprašal sem jo, ali je bil sin jezen nanj. Uvidela je, kam merim, in začela zatrjevati, da je sin zavoljo izginotja morda še bolj užaloščen kot ona. Da ne bi po nepotrebnem kalil vzdušja, sem ji rekel, da tudi sam tako menim. Vendar pa se je treba strinjati z mnenjem iz poročila, da nad sinom – čeprav je bil večino časa v mestu, v novi hiši, ki sta jo z ženo prejela od tasta – visi sum.

Med pogovorom je hišna poizvedela glede kosila. Hotel sem oditi, vendar je G. velela postreči tudi zame. Jedla sva v tišini. Videl sem, da je zatopljena v misli. Še zdaj, v tej pozni uri, se vprašujem, o čem je premišljevala. Se je tudi ona vračala v tisti čas, ko je bila čakala na moje pismo? Je bila takrat doma, ko so me njena mati spodili s praga? Je tisti večer jokala? Me je čakala, da jo otmem? Očitno se me loteva starčevska bebavost. A najbrže ga ni starca, ki ne bi rad spet preživel življenja, bil spet mlad in ubral druge poti.

Po obroku sem pregledal H.-jevo izbo. In našel dnevnik. Stisnjen je bil med knjige, skrit. Zapazil sem ga le zato, ker je zvezek Metamorfoz, ki je bil ob njem, rahlo izstopal iz sicer lepo poravnane vrste knjižnih hrbtov. Skriva je sem ga vzel. Nikomur ne bom nič povedal. Če je v njem kaj pohujšljivega, ne bom brez potrebe razkrival.

Na poti domov sem pomislil, da s sumom nisem niti oplazil G., čeprav je treba vselej začeti pri bližnjikih. Motiv ima že zavoljo govoric, ki so krožile glede njenega moža. Gotovo jo mučijo dvomi in ljubosumje.

Klavrna starina sem. Sedim v izbi, gledam v plamen sveče in snujem zgodbo o tem, kako se ga je znebila, da bi

mene omrežila; kako je izrabila priliko, da je padel v gnusen greh, zaradi katerega si je on zaslužil smrt, ona pa novo življenje z mano; kako je vedela, da bom prevzel preiskavo, da me bo prejkoslej gostila; kako je čutila, da morda v meni še tli staro čustvo ... Sanjarjenje je omama, ki si jo telo vzame mimo razuma.

Ne. Ne zdi se mi, da bi bila lahko ona. Težko bi bila to izvedla. A zaradi načela tega suma ne bom čisto ugasnil.

...

Dnevnik je deloma pisan v latinščini. V tem se utegne skrivati ključ do zadeve. Ne zdi se namreč, da bi profesor tako činil zato, da bi si vežbal pero, ampak zato, da bi skril vsebino zapisanega. Zato bom moral vse prevesti. Sam, brez pomoči, kajti že po prvih zapisih se mi zdi, da je besedilo, kot sem prav sumil, morda spotakljivo.

Našel sem čitanke in slovar. Mati, oni so ga tedaj izprosili pri župniku. Videl sem se, kako kot deček sedim za to mizo in ponavljam: '*Rosa, rosae ...*' Pred župnikom potem deklamiram iz čitanke. Pohvali me, da sem se zmotil le dvakrat. A ko odide, me oča premikastijo. Mati pa sedejo k meni in jaz držeč njeno roko ponovim in vse povem prav. Zrl sem v ta spomin in ni manjkalo dosti, pa bi močil mizo s solzami. Od kod taka čustva po tolikem času?

Dobro, da sem najdbo dnevnika zamolčal.

...

Končal sem. Še danes bi se odpravil v gozd, vendar je zunaj vse ledeno in vleče močan veter. Tudi jutri bom moral najbrž ostati doma. Prevedeno bom prepisal v ta zvezek in ga preučil glede na znana dejstva. Pripravil bom poročilo, a le

zase, le za med te platnice. Naprej bom poročal šele, ko bo jasno, ali je zadeva kriminalna ali ne.

...

Ergo, dnevnik profesorja H.

Na notranji strani zadnje platnice je en sam verz, zapisan po naše, v zanosni in mladostni pisavi, skoraj gotovo z žensko roko. Je to pisava G.? O tem še ne bom poizvedoval. Če namreč ni njena ali če ji ne bo znana, se ji bodo, namesto da bi zanj molila, le množili sumi. Uboga ženska. Kako dolgo je že poročena s H.-jem? Odkar sem napisal tisto pismo, torej zdaj že ... 41 let.

Ad rem. Od prvega latinskega zapisa dalje profesor opušča datume. Sodeč po drugih vnosih je prvi, ki je v latinščini, nastal enkrat med svečnico in pepelnico. Takole je zapisal:

V navado mu je prešlo, da gre domov raje skozi gozd kot po poti. Greh ga obseda kot za mladih dni. Meso se mu silno vznemirja in nima miru. V gozdu pa je včasih svoboden od poželenja. Ogenj je imel vedno v sebi. Misli si: če je res, kar pravijo, da v starcih pohota najbolj zažari, ko se jim smrt prvič nasmehne, me bodo kmalu zagrebli.

Danes se je v gozdu izgubil. Hodil je dlje kot navadno. Ko je to uvidel, si je hotel skrajšati pot nazaj; ubral jo je čez gmajno, vendar kmalu izgubil smer. Vtem je zagledal nenavadno drevo, ki si je okoli sebe izborilo več prostora kot druga. V deblu je bila mahovinasta duplinica, ki je zelo spominjala na razkošje med ženskimi nogami. Zalilo ga je poželenje. Hlače si je potisnil pod zadnjico in opazoval vzdignjen ud,

iz katerega se je zaradi mraza dvigala para. V natoku nenaadne sle ga je vsadil v luknjo ter si pomagal do užitka in čez. Postal je strašno utrujen in le stežka je premagal željo, da bi izpraznil čutarico ter s toploto v sebi obležal. Ako bi se ne pokazalo sonce, morda ne bi našel poti nazaj.

Sledita dva običajna zapisa. V enem od njiju omenja, da bo dobil novo učenko. Iz opisa se čuti, da je morala na profesorja napraviti močan vtis, tudi zaradi svoje lepote. Drugi vnos je digresija o starosti. Sledi nov zapis v latinščini, za katerega bi dejal, da je nastal kaka dva tedna po prvem. Takole:

Prišel je lep čas; že je slišati spev pomladi. Zastran dežja dosorej ni hodil ven, danes pa je bil zopet v gozdu. Že ko se mu je v mislih porodila ta namera, je uvidel, da bo hotel k onemu drevesu. Zakaj, ni vedel. A zagotovo ne zavoljo poželenja. Od kod se je takrat vzelo? Ko je pomišljal o tem, se mu je zdelo, da to ni bilo njegovo poželenje. Ko se je namreč spominjal tistega dne, se je v spominu videl od zunaj, kot bi se opazoval z daljave, skrit za nekim drevesom. In ko je gledal starca in njegovo početje, ga je pomiloval ter se obenem bal, da starca in morda tudi njega samega ne opazuje še kdo. Zakaj je torej hotel tja?

Pot skozi gmajno zaradi blata in mokrote ni bila prijetna. Začel je, kjer je zadnjič izstopil iz gozda, in sledil smeri, ki mu jo je tedaj pokazalo sonce. Ali vendar je bila to norost. Kaj počneš, se je vpraševal, da iščeš drevo v gozdu? A glej, čudo, našel ga je. Videl je, da je to lepo mesto. Drevo ima

okoli sebe nenavadno veliko prostora, kot bi se drugo rastlinje iz spoštovanja odmaknilo. Videl je tudi, da je vboklina, v katero je tedaj iztrosil svoje seme, zdaj zarasla. Prekrivalo jo je mlado, gladko in mehko lubje. Pobožal ga je. V dotiku je zaznal nekakšen puh in zdelo se mu je, da gre od njega toplina. Prešinilo ga je, da bo tam nekaj zraslo. Odšel je v nemiru, ki je bil z njim še, ko je zvečer tonil v sen.

Sledi več vnosov o vsakdanjosti. Popisuje težave doma. Gospodinjstvo porabi več, kot prenesejo njegovi zaslužki. Boji se, da bo moral vzeti na posodo, zato od domačih zahteva štednjo. Nova učenka je T., modrokrvna hči zakoncev V.-S., katere lepota je očarala vse. Ob sobotah jo pripravlja na študije. Opisuje razkošni dom, knjižnico in napredno vzdušje. V enem od zapisov v besedilo vrine latinski stavek: *Nemir ga spremlja dalje*. Spet razmišlja o starosti in opisuje, kakšne misli ima, ko se vidi v ogledalu. V latinščini se znova izraža šele po veliki noči. Tako piše:

Lepi dnevi so se vrstili. Vsako jutro ga je že ob prebujenju objela želja, da bi šel v globino gozda. Vendar ga je nekaj, strahopetnost ali previdnost, vsakič zadržalo. Želja pa je le rasla v silnosti. Da bi jo spodkopal, se je posmehoval sam sebi. Slikal si je podobo starega norca, ki blodi po gozdu in se ljubi z drevesi. Žalil se je in se v mislih obrekoval. Naposled pa je le šel.

Drevo se je razbrstelo, tam pa je pognala veja. Tako hitro nič ne raste. Veja je bila krepka. Ob korenu je bila še obdana z lubjem drevesa, ki se je z oddaljevanjem od debla vse bolj

tanjšalo. Konec veje je bil štrcljast in preraščen z gladko, mehko skorjico. Zdelo se mu je, da je pod tem tkivom začutil utrip ritmičnega planja neke tekočine.

Odhajal je v velikem vznemirjenju in se domala ob vsakem koraku oziral čez ramo. Čudenje, ki ga je obhajalo, ga je spravilo v stanje zmede, iz katere se ves dan ni mogel izviti.

Profesor nato več dni piše vsak večer, a povečini gre za opise vsakdana. Žena (vedno zapiše tako, nikoli po imenu) zboli. Zdi se mu, da bo medikus, ki mu G. zaupa, položaj le poslabšal. H. doktorju ne verjame in ji ne daje vseh praškov, ki ji jih je bil predpisal. Filozofira o impotenci medicine in ugotavlja, da za starost ni zdravila. Jezi se na dekcle, ki prihaja pomagat, ker se mu zdi ošabno in neprizadevno. Obžaluje, da so minili časi, ko so ljudje vedeli, kaj pritiče njihovemu stanu in položaju.

Nekako mimogrede poroča, da je po tem, ko si je G. opomogla, za dva dni odpotoval v mesto, da bi za T. V.-S. posredoval pri starem znancu, ki uči v ugledni deklinški šoli. Preiskovalcema se je profesorjev angažma za to deklino (ki je bil uspešen) zdel, kot je jasno, sumljiv. Ali njen oče jima je dal vedeti, da mu njuno paberkovanje ni po godu. Enouhi jo je vseeno skušal izprašati, vendar se ga je ona bala in le jokala. Tako sta poba ta del zadeve ostavila.

H. nato spet precej razpravlja o čudežnosti in krhkosti telesa oziroma lupine duše, kot se izrazi. Navaja *Ecclesiastes* ter razpreda o ničevosti. V skorajda vseh zapisih omenja, da slabo spi. Opisuje, kako tedaj stoji pred oknom v kabinetu, gleda v noč, kadi in pije imeniten daljnovzhodni

čaj (ki ga je dobil od gospe V.-S.). V zapisih se pojavljajo stavki, ki so prečrtani tako vestno, da ni mogoče razbrati, o čem so govorili.

Latinske pasuse odslej piše v prvi osebi. Tega je začel na novi strani. Pisava je težko čitljiva, pero se ne drži običajne oblike črk. Očitno je pisal v velikem vznemirjenju.

Naposled sem mogel in si upal iti spet v gozd. Dolgo sem iskal Drvo. Skoraj sem obupal. Ponavljal sem si, da sem prestar, da bi takole blodil. Ko sem končno našel, sem bil tako izmučen, da sem moral takoj sesti. S hrbtom sem se naslonil na deblo in za hip zaprl oči. Ko sem jih zopet odprl, sem v nenadni grozi komaj zadušil krik. Nad sabo sem videl, brez dvoma buden in pri zdravi pameti, da je iz konca veje, ki je tako naglo pognala iz duplinice in je bila zdaj že dovolj krepka, da bi nosila precejšnjo težo, izraslo človeško dete.

Dete je nekje na sredini poganjalo iz same veje, kot bi nadaljevalo njeno rast. Raslo je od pasu navzgor. Spodnji del telesa je bil vraščen v vejo, morda pa ga sploh ni bilo – o tem ni bilo mogoče presoditi. Lubje se je od ledij navzgor postopoma preminjalo in nekje nad popkom (ki ni bil viden) dokončno prešlo v mehko, belo človeško kožo. Detece je držalo roke ob sebi, prekrizane čez prsi, z dlanmi, stisnjenimi v pest. Njegova glava je brezsilno visela z veje, kot bi v vratu ne bilo nobene moči. Lasje – skoraj laketi dolgi, gosti, neverjetno bujni ter krepki – so zakrivali obraz. Njihova barva je bila nenavadna, nekakšna rjava s svetlejšimi in temnejšimi odtenki zelene.

Spalo je. Njegov obraz se je zdel angelski. Vstal sem in se vzravnal. Veja je zrasla do višine mojih ramen, tako da